

33. Aquestes rebusques eren comunes des de temps immemorials, però segurament tingueren el seu auge a partir del s. XVIII, quan es va configurar una vertadera arqueologia antiquarista. No fou fins la segona meitat del s. XIX quan l'arqueologia començà a desvetllar-se com una ciència, adquirint una metodologia pròpia. No obstant això, els pescadors i pagesos escalencs mantingueren el comerç de peces arqueològiques fins ben entrat el s. XX (ja amb les excavacions iniciades), doncs era una manera per a poder "arribar a final de mes" en una època en la que no hi havia gaire abundància de recursos.

34. La relació de lots, amb data i quantitat de peces, es troba inclosa en MARANGES DE MARIMON, JOSEP, *Compendio histórico, resumen y descripción de la antiquísima ciudad de Empurias*, Barcelona, 1803, pàgs. 70-82.

35. Francesc Jaume Jaubert de Paçà (o Passà) (Ceret 1785 – Perpinyà 1856) fou agrònom, historiador, erudit i escriptor. Va ostentar càrrecs públics i assolí el títol de baró de Paçà. Sobre la seva vida, personalitat i obra, vid. NOLLA, JOSEP M. i VILA, PERE, *Notice Historique sur la vile et le comté d'Empurias* de Francesc Jaubert de Paçà (Presentació i facsimil de l'edició de 1823), a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLI, Girona, 2000, pàgs. 419-425.

36. Sobre el valor i influència de l'obra, vid. NOLLA i VILA, opus cit., pàgs. 425-432.

37. DIAS, ODIR J., *Memòria sobre el convent dels servites d'Empúries a Catalunya (1606-1835)*, a *Fulls d'Història Local*, núm. XXVI, Ajuntament de l'Escala, juliol 1991; sobre l'extinció del convent, vid. COLOMEDA, LLUIS, *Sobre la fi del convent servita d'Empúries*, a *L'Escala*, núm. 228, maig 1999, pàg. 3.

38. Com s'ha dit, Manuel Romeu (final del s. XVIII – 1a meitat del s. XIX) era ordenat frare servita del convent de Mare de Déu de Gràcia i va aplegar una col·lecció arqueològica que, segons sembla, fou notable, doncs és anomenada a les obres de J. de Passà i J. Villanueva.

39. Per a més informació sobre la vida i treballs de M. Romeu, vid. PIÑERO I COSTA, MIQUEL D., *Dos pioners de l'Arqueologia catalana en el marc de la Il·lustració*, a *Fulls d'Història Local*, núm. V, Ajuntament de l'Escala, juliol 1989, pàgs. 42-44.

40. Real Academia de la Historia (RAH). Sign: CAI-GE/2(6); vid. CEBRIÁN i FERNÁNDEZ, ROSARIO, *Comisión de Antigüedades de la Real Academia de la Historia. Antigüedades e inscripciones: 1748-1845. Catálogo e índices*, Real Academia de la Historia, Madrid, 2002, pàg. 177.

41. RAH. Sign: CAI-GE/2(3); CEBRIÁN, opus cit., pàg. 176.

42. Ídem.

43. Sobre aquesta associació vuitcentista tarragonina, vid. REMESAL, JOSÉ et al., *Comisión de Antigüedades de la Real Academia de la Historia. Cataluña: Catálogo e índices*, Real Academia de la Historia, Madrid, 2000, pàgs. 18-19 i notes 43-44.

44. RAH; Sign: CAI-GE/2(7); CEBRIÁN, opus cit., pàg. 177.

45. MARTÍNEZ I QUINTANILLA, PEDRO, *La provincia de Gerona. Datos estadísticos*, Impremta de F. Dorca successor de J. Grases, Girona, 1865, pàg. 167; reproduït a ALMAGRO I BASCH, MARTÍN, *Las fuentes escritas referentes a Ampurias*, Barcelona, 1951, pàg. 173.

46. Gabriel de Molina i Ramos, nascut a Ceuta l'any 1802, era fill de Joan de Molina, comandant del 1r Batalló del Tren d'Artilleria de Barcelona, i d'Ana Ramos. Fou destinat a l'Alfolí o Duana Marítima de l'Escala com a *Administrador de rentas estancadas*, on treballà colze a colze amb Salvi Brugués i Manegat, interventor de la duana, i amb Isidre Vicens i Blager, agutzil de marina, i D. Pedro de Exea, fill de Cartagena, "*Alferez de Fragata de la armada naval y Ayudante Militar de Marina del Distrito de La Escala y Capitan de sus Puertos*" o "*Alferez de Fragata y Capitan de Puerto de esta Villa*". La diada de Nadal de 1838, i a l'església parroquial de St. Pere de l'Escala, emmaridà amb Rosa Fàbregas i Bahamonde, casament del qual foren testimonis l'advocat i polític Francesc Maranges i Juli i l'hisendat Miquel Ros. A més del càrrec estatal, Gabriel de Molina fou secretari de l'ajuntament de l'Escala de gener de 1844 a desembre de 1851, quan fou traslladat. Arxiu Parroquial de l'Escala (APE). Llibres de matrimonis, vol. 2, 1798-1858, pàg. 186v; Arxiu Històric de l'Escala (AHE). Llibres d'actes, 1844-1851.

47. NOLLA, JOSEP M. i SAGRERA, JORDI, *Ciuitatis Impuritanae Coementaria. Les necròpolis tardanes de la Neàpolis*, Estudi General, 15 (1995), Revista de la Facultat de Lletres, Universitat de Girona, Girona, 1996, pàg. 33.

48. Sobre aquests elements, vid. NOLLA i SAGRERA, opus cit., pàgs. 98-102, 217-218, 257-259 i 294.

49. Referent al descobriment, estudi, tempteig i adquisició d'aquesta peça, vid. REMESAL et al., opus cit., pàgs. 84-85.

50. Sobre el tema, vid. BUSCATÓ i PONS, opus cit., pàgs. 486-489; NOLLA i SAGRERA, opus cit., pàgs. 33-34.

51. Sobre la problemàtica causada per les dunes, vid. COLOMEDA, LLUIS, 1896: *Dunes i Contradunes*, a *Llibret de la Festa Major*, Centre Esportiu i Recreatiu, l'Escala, 2003, pàgs. 41-44.

52. Poc després es publica aquest estudi en forma d'opuscle: FERRER, XAVIER DE, *Proyecto de fijación y repoblación de las dunas procedentes del golfo de Rosas*, Madrid, 1895.

53. Existeixen nombrosos exemples. E.gr. Vid. AMAC-E. Gandia, 1932 (pàg. 57) o 1933 (pàgs. 18-19).

54. Ídem. Gandia, 1914, pàg. 218; reproduït a MAR, RICARDO i RUIZ de ARBULO, JOAQUÍN, *Ampurias Romana. Historia, Arquitectura y Arqueología*, Ed. AUSA, Sabadell, 1993, pàgs. 69-71.

55. L'edificació de la citada *Casa Forestal* no fou exempta de problemes, doncs durant la construcció es destruïren restes del castell medieval dels comtes d'Empúries i altres murs, tal com ho recordà Emili Gandia anys més tard; vid. AMAC-E, Gandia, 1936, pàgs. 269-270. Reproduït a AQUILUÉ, XAVIER, *Història de les investigacions arqueològiques a Sant Martí d'Empúries*, a DDAA, *Intervencions arqueològiques a Sant Martí d'Empúries (1994-1996). De l'assentament precolonial a l'Empúries actual*, Monografies Emporitanes, 9, MAC-Empúries, 1999, pàgs. 37-39.

56. Arxiu Municipal de Girona (AMG). Hemeroteca. *Diario de Gerona* (1889-1936), 20 de desembre de 1892, pàg. 9.

57. Per veure la relació detallada i completa dels objectes i estructures, vid. ídem, pàg. 9.

58. Ídem.

59. AMG. Hemeroteca. *Lo Geronés* (1894-1908), 17 de novembre de 1894, pàg. 2.

60. Ídem, 25 de febrer de 1900, pàg. 2.

61. Ibídem, 16 de febrer de 1902, pàg. 1.

62. MAR, RICARDO i RUIZ de ARBULO, JOAQUÍN, opus cit. pàg. 57.

63. Per veure una referència detallada any a any, vid. ídem., pàgs. 58-87; una síntesis es pot trobar a MARCET, ROGER i SANMARTÍ, ENRIC, *Empúries*, Diputació de Barcelona, Barcelona, 1989, pàgs. 45-49.

64. Vid. BOIX, LURDES i OLIVERAS, CARME, Josep Puig i Cadafalch i la seva relació amb l'Escala a través dels diaris d'Emili Gandia, a DDAA, *Jospe Puig i Cadafalch, Empúries i l'Escala*, MAC-Empúries i Ajuntament de l'Escala, 2001, pàg. 33.

65. Sobre la biografia dels delegats i els canvis soferts en el sí de la mateixa, vid. ídem, pàgs. 32-35.

66. AMAC-E. Gandia, 1933, pàg. 26.

67. Ídem, pàgs. 35-36.

68. Sobre el Museu Emporium, vid. BOIX, LURDES, El ressò de les excavacions d'Empúries a l'Escala, pàgs. 58-66; sobre el primer museu de les ruïnes, vid. AQUILUÉ, XAVIER i BIGARÓS, GAIETÀ, *L'edifici del Museu d'Empúries*, pàgs. 42-55; tots dos articles a DDAA, *Jospe Puig*..., 2001.

69. Segons el diari d'excavacions d'Emili Gandia del mateix 1933 (AMAC-E, Gandia, 1933, pàg. 2), el citat Patronat era presidit per Francesc Macià, president de la Generalitat, i format pels següents membres: Ventura Gassol, conseller de Cultura de la Generalitat; Josep Puig i Cadafalch, delegat de l'Institut d'Estudis Catalans; el sr. Pellicens, regidor de l'ajuntament de Barcelona; el sr. Soler i Marc, delegat de la Junta de Museus; Josep Serraclara, diputat de la Generalitat; i Pere Coromines, conseller de la Generalitat.

70. MAR i ARBULO, opus cit., pàg. 84. El viatge i contactes també els relata Emili Gandia a la pàgina 5 del diari de 1933.

71. Aquesta designació és emprada per Gandia als Diaris d'excavació de 1935 (pàg. 2) i 1936 (pàg. 2); en aquestes notes diu que aquests senyors "*contribuyexen en quantitats per aumentar el pressupost en destí per a les despeses d'aquests treballs*".

72. AMAC-E. Gandia, 1933, pàg. 27.

73. MARTINELL, opus cit., 1935, pàg. 23.

74. MAR i RUIZ de ARBULO, opus cit., pàg. 84.

75. MARTINELL, opus cit., 1935, pàg. 76.